

Convergențe contabile internaționale prin prisma aderării la Uniunea Europeană

■

Liliana Feleagă

Profesor universitar doctor

Niculae Feleagă

Profesor universitar doctor

Academia de Studii Economice București

***Abstract.** Starting from January 1, 2005, member countries of the European Union began the obligatory or optional application of the international standards IAS/IFRS for consolidated accounts, what means a revolution in financial reporting of the enterprises. In regards to the individual accounts (generally based on the national book-keeping standards) these will converge gradually to referential international book-keeper on short and medium term. At the world level the proces which dominates the accounting systems is the convergence between american and international reference system, followed immediatly more or less by the convergence between national accounting systems and the international one. Where Romania and its specialists are situated confronting this proces? A reflection subject which finalises this article.*

Key words: accounting system of refference; international accounting convergence; rules and principles; based standards; fair value.

■

1. Introducere

În martie 2001, Consiliul internațional de standarde contabile (International Accounting Standards Board: IASB) a devenit fundație, organizată după modelul organismului american de normalizare (FASB). Fundația este compusă din patru elemente:

- adunarea administratorilor (trustees);
- organismul de normalizare propriu-zis, IASB, care preia activitățile de armonizare de la vechiul organism internațional (International Accounting Standards Committee: IASC);
- un comitet de interpretare, Comitetul internațional de interpretări privind raportările financiare (International Financial Reporting Interpretations Committee: IFRIC);
- un consiliu consultativ de normalizare (International Accounting Standards Advisory Council: IASAC).

Adunarea administratorilor este compusă din 19 membri. Cinci dintre ei sunt numiți de Federația internațională a experților contabili (International Federation of Accountants: IFAC), în urma unui proces de consultare a diverselor organizații care reprezintă preparatorii de conturi, utilizatorii de conturi și universitarii. Ceilalți „trustees” sunt cooptați ca personalități, consecință a competențelor lor profesionale, în materie de contabilitate și de normalizare. Misiunile esențiale ale administratorilor sunt: puterea de a finanța noul dispozitiv de normalizare și de a vota bugetul organismului; calitatea de a numi membri ai IASB, Comitetului consultativ de normalizare și Comitetului de interpretare.

Consiliul internațional de standarde contabile: IASB are întreaga responsabilitate privind elaborarea și publicarea standardelor contabile internaționale. Ele poartă

numele de standarde internaționale de raportare financiară (International Financial Reporting Standards: IFRS). Standardele vechiului organism, IASC, își păstrează simbolizarea (IAS) și vor rămâne în vigoare, până când ele vor fi înlocuite printr-un standard al IASB, deci un IFRS.

Procedura de elaborare a standardelor (due process) este reprodusă după cea a organismului american de normalizare și comportă două etape principale: într-o primă etapă, IASB publică un proiect de normă (exposure draft: ED); în etapa a doua, după ce s-au primit eventualele comentarii, consiliul publică standardul definitiv sau amână publicarea acestuia.

Comitetul de interpretare. În conexiune cu IASB, acest comitet (IFRIC) este însărcinat cu interpretarea standardelor emise și, eventual, cu formularea de propuneri pentru rezolvarea de probleme ce ar putea să fie ridicate de aplicarea standardelor. Odată confirmate de IASB, interpretările au aceeași autoritate ca și standardele.

Consiliul consultativ de normalizare este un forum al persoanelor și organizațiilor vizate pentru raportarea financiară și armonizarea contabilă internațională. Așa după cum îi indică numele, el are o misiune de consiliere pe care o exercită în sprijinul IASB. În acest sens, consiliul ajută organismul internațional să fixeze programul său de lucru și prioritățile sale, să-și dea avizul asupra proiectelor de norme. De asemenea, el trebuie să fie consultat de administratori, în situația în care aceștia vizează modificarea statutelor IASB.

În zilele noastre, se acreditează termenul general de referențial contabil internațional IFRS, care cuprinde:

- standardele internaționale de raportare financiară (IFRSx), elaborate ca atare de IASB;
- standardele internaționale de contabilitate (IASx) care au suportat și vor suporta un proces de revizuire prin eliminarea alternativelor, redundanțelor și conflictelor în conținutul lor, ca și cele care nu au necesitat o astfel de ameliorare sau nu s-a impus, cel puțin deocamdată, eliminarea lor;
- interpretări de tip nou: elaborate de Comitetul IFRIC sau de predecesorul său, „Comitetul permanent de interpretare” (Standing Interpretations Committee: SIC), ele (mai ales cele din urmă) sunt supuse eliminărilor și revizuirilor, atunci când realitatea impune acest fapt.

Având în vedere ambițiile Uniunii Europene în legătură cu adoptarea referențialului contabil internațional, să nu pierdem din vedere implicațiile majore ale unei astfel de opțiuni. O atare adoptare a adus și aduce schimbări fundamentale în aria de reflecție a profesioniștilor contabili din bătrânul continent. Provoacă-le aduc după sine bulversarea celor cantonați în tradițiile lor osificate. Ea este cu atât mai mare cu cât unele țări europene (în fapt, majoritatea) au fost și mai sunt încă purtătoare ale unui model contabil îndepărtat de filosofia anglo-saxonă, model după care se inspiră și lucrările organismului internațional

de normalizare. Elementul nodal al acestor evoluții este în acord cu obiectivul atașat contabilității, chiar prin cadrul conceptual internațional: furnizarea de informații privind satisfacerea necesităților investitorilor, în fundamentarea deciziilor lor referitoare la cumpărarea, păstrarea sau vânzarea titlurilor financiare pe care le dețin. Dintr-un atare obiectiv decurge, cu predilecție, primordialitatea acordată bilanțului în raport cu celelalte situații financiare. În acest raport de forțe se plasează aplicarea din ce în ce mai pregnantă a principiului prevalenței conținutului economic asupra naturii juridice (substance over form) și recursul la un sistem de evaluare bazat pe valoarea justă.

Referitor la bilanț, este evidentă pierderea de viteză a bilanțului patrimonial, în favoarea unei structuri care să exprime mai bine realitatea economică și financiară. Cât privește principiul primordialității economicului asupra juridicului (traducere din engleză care nu este în conformitate cu înțelesul anglo-saxon), el ne poate conduce la ideea accentului pus pe un control de fapt, în absența unui control de drept. Mai mult, intervenția lui solicită credința în judecata formulată de profesionistul contabil. Recursul tot mai des la valoarea justă, în sistemul de măsurare, nu înseamnă abandonarea costurilor istorice și a prudenței, dar cel puțin diminuarea prezenței acestor principii în mesajul contabil, lăsând loc unui criteriu mai apropiat de optimul între relevanța și fiabilitatea informațiilor. Valoarea justă este, în primul rând, o valoare de piață (market value), ceea ce înseamnă că activele și datoriile ar trebui să fie evaluate pe o piață eficientă. Adesea, valoarea justă se calculează pe bază de modele ce fac apel la actualizări, la valorile actuale ale fluxurilor de trezorerie așteptate de întreprinderea în cauză.

Dacă aducem iar în discuție eternitatea pe care o acordăm Planului contabil general, înseamnă că glosăm la infinit piesa clasică a contabilității și riscăm să jucăm o partidă pierdută. Timp în care anglo-saxonii continuă să reflecteze și să mărească gap-ul care ne separă. Trezirea la ora standardelor contabile internaționale, deși relativ bruscă, este totuși necesară. Învățarea lor nu trebuie să repete la nesfârșit lecția debitărilor și creditărilor, așa cum asimilam, în trecutul nu prea îndepărtat, funcțiunile conturilor din nemuritorul plan. Formarea profesională necesară în asimilarea literei și spiritului standardelor IFRS este absolut necesară și ea va decanta valorile. Preparatorii, utilizatorii și auditorii conturilor trebuie să probeze o mare capacitate de interpretare și de judecată, cu atât mai mult cu cât aceste noi produse normalizatoare, pe care le numim standarde IFRS și interpretări IFRIC, conduc la folosirea unei doze deloc neglijabile de estimare, deci aproximare, deci subiectivitate. Să nu uităm că, în asimilarea standardelor internaționale, s-ar impune și necesitatea unei abordări comparative între referențialul național și cel produs de IASB. Lecție a comparațiilor la care noi, românii, lipsim de cam multă vreme.

2. Dimensiuni ale convergenței contabile internaționale

În primii săi ani de existență (2001-2005), organismul internațional de normalizare IASB a îndeplinit trei sarcini majore:

- construirea unei „platforme stabile”, care să conțină standarde performante;
- montarea unui cadru puternic, pentru realizarea convergenței standardelor naționale cu standardele internaționale; și
- montarea unui cadru flexibil, pentru realizarea convergenței standardelor internaționale (IAS/IFRS) cu cele americane (US GAAP).

La vremea când Uniunea Europeană a decis să adopte standardele IAS/IFRS, se poate afirma că, adesea, acestea au fost prezentate ca un răspuns european la dominația reglementărilor americane (US GAAP) în viziunea piețelor financiare mondiale. În mod cert, o atare afirmație ar merita să fie nuanțată. Pentru specialiști, este ușor astăzi de observat că Europa exercită o influență mai mică asupra lucrărilor organismului internațional de normalizare decât Statele Unite ale Americii, chiar dacă în bătrânul continent s-a luat decizia de adoptare a referențialului internațional.

Pe de altă parte, procesul cu altitudinea cea mai mare în evoluția contabilității la nivel mondial este convergența între cele două referențiale contabile internaționale recunoscute: IFRS și US GAAP. Pe data de 18 septembrie 2002, cele două organisme normalizatoare (IASB și FASB) au convenit asupra unui calendar și a unei metode privind procesul de convergență. Este vorba despre acordul de la Norwalk. Totuși, pentru moment, nici IASB și nici FASB nu au răspuns la întrebările legate de modelul de guvernantă.

În contextul în care IASB a ales o politică de convergență a referențialului IFRS cu cel american (US GAAP), el a primit un ajutor semnificativ de la Comisia Europeană.

În privința „platformei stabile”, trebuie precizat că, încă de la primele sale angajări, Consiliul organismului internațional s-a concentrat asupra implicațiilor practice ale propunerii Comisiei Europene ca, începând cu 1 ianuarie 2005, toate companiile cotate pe piețele financiare din UE să adopte pachetul existent de standarde internaționale, în urma revizuirii, la care se adaugă noile standarde (IFRS). De asemenea, Consiliul a decis că numai acele standarde elaborate și publicate până în 2004 (inclusiv) să fie aplicate în 2005. Standardele elaborate și publicate, după această dată, trebuie să fie aplicate în 2006 sau mai târziu.

În procesul de revizuire, obiectivele IASB au impus să se elimine opțiunile (alternativele), redundanțele și conflictele apărute în conținutul standardelor.

În scopul realizării convergenței, proiectul de îmbunătățire a militat pentru implementarea celor mai bune

practici, la nivel mondial. De asemenea, proiectul a primit adeziunea unei game largi de actori ai piețelor financiare, a specialiștilor comisiilor de valori mobiliare, normalizatorilor contabili naționali, Consiliului consultativ de normalizare, a exponenților marelui public.

În sfârșit, proiectul a exclus un număr de opțiuni prezente în standardele IAS, a căror existență provoca elemente de nesiguranță și reducea comparabilitatea.

Conținutul proiectului de îmbunătățiri a vizat:

IAS 1 „Prezentarea situațiilor financiare”

IAS 2 „Stocurile”

IAS 8 „Politici contabile, schimbări în estimările contabile și erori”

IAS 10 „Evenimente ce survin după data închiderii exercițiului”

IAS 16 „Imobilizările corporale”

IAS 17 „Contractele de locație”

IAS 21 „Efectele variațiilor cursurilor monedelor străine”

IAS 24 „Prezentarea informațiilor referitoare la tranzacțiile cu părțile afiliate”

IAS 27 „Situațiile financiare consolidate și individuale”

IAS 28 „Investiții în întreprinderile asociate”

IAS 31 „Interese în asocierile în participație”

IAS 33 „Rezultatul pe acțiune”

IAS 40 „Investițiile imobiliare”.

Dincolo de aceste standarde revizuite, proiectul a vizat și eliminarea standardului

IAS 15 „Informarea care reflectă efectele variațiilor de prețuri” (un standard al contabilității de inflație).

Finalizarea acestui proiect de îmbunătățiri s-a realizat în decembrie 2003.

Alături de acest proiect și pentru a ghida adoptarea pentru prima dată a standardelor internaționale de raportare financiară (care vizează IFRS 1), era necesară definitivarea lucrărilor la patru proiecte de standarde de tip nou (International Financial Reporting Standard: IFRS), primele două ca urmare a inexistenței unui standard anterior, capabil să se constituie într-un ghid de plecare, iar celelalte două, pentru realizarea obiectivului de convergență între cele două mari sisteme contabile cu vocație mondială (cel internațional și cel american). Așa se face că deschizătorul de drum IFRS 1 este urmat de:

IFRS 2 Plata pe bază de acțiuni (Share-based Payment), care a intrat în vigoare după 1 ianuarie 2005,

IFRS 4 Contractele de asigurare (Insurance Contracts), care a intrat în vigoare după 1 ianuarie 2005,

IFRS 3 Grupările de întreprinderi (Business Combinations), care a intrat în vigoare după 31 martie 2004,

IFRS 5 Active necurente deținute în scopul tranzacționării și abandonurile de activități (Non-current Assets Held for Sale and Discontinued Operations), care a intrat în vigoare după 1 ianuarie 2005.

Standardele rezultate din aceste proiecte desăvârșesc platforma stabilă a standardelor, pentru 2005.

3. Proconvergență contabilă internațională

Prin cotarea întreprinderilor europene pe piețele financiare americane, cotare acceptată și de semnalul pozitiv primit de referențialul contabil internațional pe aceste piețe, investitorii își vor găsi plasament al capitalurilor lor, cu speranța unor performanțe deosebite. În mod firesc, situațiile financiare întocmite conform standardelor internaționale și acceptate de comisia americană de valori mobiliare (Securities and Exchange Commission: SEC) au trebuit să fie trecute prin filtrul convergenței. Un exemplu tip în acest sens este cazul grupărilor de întreprinderi.

Prin elaborarea standardelor FAS 141 „Grupări de întreprinderi” și FAS 142 „Fondul comercial și alte active necorporale”, adoptate de FASB la 29 iunie 2001, se revoluționa o atare practică, ca urmare a acceptării ca singură metodă de grupare *achiziția* și mai ales prin schimbarea regimului de *depreciere a fondului comercial*, prin trecerea de la sistemul de amortizare la sistemul aplicării unui test de depreciere a cărui consecință era provizionarea acestui activ necorporal, făcându-se apel la o politică flexibilă utilizată anual. Ca urmare, organismul internațional de normalizare, IASB, a fost determinat să regândească o astfel de problemă.

Standardul IAS 22 fusese supus mai multor perfecționări. Înainte de trecerea la referențialul bazat pe IFRS, acest standard prezenta următoarele elemente de conținut. În cadrul lui, se acceptau două metode semnificativ diferite de contabilizare a grupărilor de întreprinderi: *punerea în comun de interese sau uniunea de interese* (the uniting of interests) și *metoda achiziției* (the acquisition). În timp, s-a demonstrat de către analiștii financiari și de către alți utilizatori ai situațiilor financiare că utilizarea a două metode de contabilizare diferite, pentru tranzacții în mare parte similare, afectează comparabilitatea datelor de natură financiară. Mai mult, unii specialiști au putut constata că diferențierea metodelor de contabilizare, pentru astfel de tranzacții, în vederea obținerii unui rezultat „dorit”, poate deschide calea cosmetizării imaginii întreprinderii. În plus, IAS 22 oferea două posibilități pentru aplicarea metodei achiziției: activele și datoriile identificabile puteau fi evaluate inițial, utilizându-se fie tratamentul contabil de bază, fie un tratament alternativ acceptat.

Prin tratamentul contabil de bază, activele și datoriile identificabile recunoscute erau evaluate inițial ca sumă a valorilor juste, în limita participației obținute de cumpărător, și a valorilor contabile precedente achiziției, în limita participației minoritarilor. Prin utilizarea tratamentului contabil alternativ, activele și datoriile identificabile recunoscute erau evaluate inițial la valoarea lor justă, la data achiziției. Este evident că, în condițiile în care tranzacții similare se contabilizează prin metode alternative, utilitatea informațiilor va fi afectată atât prin lipsa de comparabilitate, cât și prin cea de credibilitate.

În locul standardului IAS 22, devenit desuet, organismul internațional elaborează și impune întreprinderilor europene trecute la sistemul IFRS să aplice standardul internațional de raportare financiară 3, croit după gândirea americană, deci trecut prin filtrul convergenței.

Dintre numeroasele modificări aduse în standardul nou, să reținem în această fază a cunoașterii următoarele două:

(i) Metoda contabilă

În conformitate cu IFRS 3, toate grupările de întreprinderi care intră sub incidența sa vor fi contabilizate folosindu-se *metoda achiziției*.

(ii) Contabilizarea ulterioară a fondului comercial

În acord cu IFRS 3, fondul comercial achiziționat în urma unei grupări de întreprinderi va fi evaluat, după recunoașterea inițială, la nivelul costului, diminuat cu pierderile acumulate în urma deprecierei. În consecință, *fondul comercial nu se amortizează, ci se va verifica anual sau de câte ori există semnale că el a suportat o pierdere prin depreciere*. Este cunoscut că, în conformitate cu IAS 22, fondul comercial trebuia amortizat sistematic, pe parcursul duratei sale de viață utile. IAS 22 prevedea, de asemenea, prezumpția criticabilă conform căreia durata de viață utilă a fondului comercial nu putea depăși 20 de ani de la data recunoașterii inițiale. Din cele de mai sus rezultă că întreprinderile dispuneau de o mare flexibilitate (Raffournier, 2005) astfel încât își permiteau să amortizeze fondul comercial pe durata care le convenea cel mai mult, fapt ce conducea spre practicarea de fenomene de contabilitate creativă. Astfel, entitățile care aveau o situație financiară ce denota o stare de sănătate erau tentate să rețină durate de amortizare scurte, pentru a se debarasa cât mai repede de această sursă de cheltuieli (amortizări) viitoare. În cazul opus, entitățile cu o performanță nesemnificativă sau chiar cu rezultate nefavorabile preferau să aleagă, mai degrabă, durate lungi, pentru a repartiza amortizările pe o perioadă cât mai extinsă.

Studiu de caz privind evaluarea fondului comercial în conformitate cu IFRS 3

La 1 septembrie N, societatea M a achiziționat 80% din acțiunile societății F, la un cost de 26.800 u.m. Se cunosc următoarele informații privind societatea F, la data achiziției: active identificabile exprimate în valoare istorică 42.000 u.m.; capitaluri proprii evaluate la valoare istorică 20.800 u.m.; active identificabile exprimate în valoare justă 43.200 u.m. Cota de impozit pe profit: 16%.

Presupunem că la 31 decembrie N există indicii că filiala F, care reprezintă o unitate generatoare de trezorerie în conformitate cu IAS 36 Deprecierea activelor, a pierdut din valoare. La această dată, valoarea contabilă a unității generatoare de trezorerie este, de exemplu, 50.000 u.m. (formată din valoarea netă a activelor identificabile 40.646 u.m. și valoare fondului comercial⁽¹⁾ 9.354 u.m.), iar valoarea sa recuperabilă a fost estimată la 45.000 u.m.

Evaluarea inițială a fondului comercial (la 1 septembrie N):

Activele și datoriile provenite din operația de grupare trebuie evaluate la valoarea justă. Din punct de vedere fiscal, se recunosc în continuare valorile istorice. Diferențele de evaluare între contabilitate și fiscalitate generează impozite amânate.

a) Calculul impozitului amânat:

Diferențe temporare impozabile aferente activelor identificabile
(43.200 – 42.000) 1.200 u.m.

Datoria privind impozitul amânat $1.200 \times 16\% = 192$ u.m.

b) Calculul activului net al societății F exprimat în valoare justă:

Capitalurile proprii, evaluate la valoare istorică: 20.800 u.m.

(+) Plusul de valoare aferent activelor: 1.200 u.m.

(-) Datoria privind impozitul amânat 192 u.m.

= Activ net în valoare justă 21.808 u.m.

c) Calculul fondului comercial:

Cost de achiziție 26.800 u.m.

(-) Partea lui M în activul net

în valoare justă al lui F ($80\% \times 21.808$) 17.446 u.m.

= Fond comercial 9.354 u.m.

d) Contabilizarea fondului comercial:

Fond comercial	=	Titluri de participare	9.354
----------------	---	------------------------	-------

Evaluarea ulterioară a fondului comercial (la 31 decembrie N):

a) Se efectuează un test de depreciere a unității generatoare de trezorerie F:

Valoarea contabilă a unității F: 50.000 u.m.

Valoarea recuperabilă a unității F: 45.000 u.m.

= Depreciere: 5.000 u.m.

b) Se contabilizează deprecierea unității generatoare de trezorerie F, prin imputare asupra fondului comercial:

Cheltuieli cu provizioane pentru depreciere	=	Provizioane pentru deprecierea fondului comercial	5.000
---	---	---	-------

În consecință, la 31 decembrie N, fondul comercial este evaluat la o valoare de $9.354 - 5.000 = 4.354$ u.m.

Din studiul de caz prezentat anterior rezultă că fondul comercial nu a mai fost depreciat prin amortizare, ci s-a recurs, în urma aplicării testului de depreciere, la constituirea unui provizion (an impairment).

4. Contra convergenței contabile internaționale

Acțiunea factorilor culturali reprezintă un vector esențial în analiza schimbărilor sistemelor sociale. Cultura influențează atât normele și valorile acestor sisteme, cât și comportamentul grupurilor aflate în interacțiune în interiorul și în cadrul relațiilor între sisteme.

Deosebiri între sistemele contabile naționale sunt adesea calificate ca fiind deosebirii de ordin cultural. Această calificare poate să conducă la confuzii, deoarece ea presupune că sunt necesare sisteme contabile diferite de la o țară la alta. O astfel de judecată îl lăsa perplex cu aproape 10 ani în urmă pe Sir Bryan Carsberg (la acea vreme secretar general al IASC). El considera că deosebirile sunt imputabile mai degrabă accidentelor istorice, în mod cert accidente ce au avut un impact durabil, deoarece ele au dat naștere la practici comerciale diferite. Presiunile în materie de contabilitate s-au schimbat odată cu fenomenele de mondializare a economiilor. Este absurd, afirma Carsberg, să se pretindă că germanii sunt atât de diferiți față de britanici încât să aibă nevoie de dispozitive de reguli contabile diferite.

Să fim de acord totuși că nicio țară nu posedă un dispozitiv de reguli contabile care să merite, fără putință de tăgadă, să fie adoptat de întreaga lume. Nicio țară nu poate să pretindă că dispune de un referențial contabil perfect. Statele Unite reprezintă țara care are cea mai lungă tradiție în materie de normalizare contabilă. Ea dispune de cel mai important organism de normalizare contabilă, caracterizat printr-un nivel de profesionalism foarte ridicat. Dar chiar și regulile contabile americane prezintă compromisuri între diferite interese, compromisuri care ar fi putut să fie decise în mod diferit. Intrând în detaliile acestor reguli, se constată că nu puține dintre „compromisuri” sunt departe de a face unanimitate printre contabilii americani.

Nicio națiune nu are dreptul ca, pe baza realizărilor existente, să fie considerată predominantă în materie de contabilitate. Reprezentanții diferitelor țări mai au încă multe de făcut pentru a ajunge la un nivel de conformitate, la scară mondială. Pentru a fi eficace, acest efort gigantic trebuie depus în continuare de organismul internațional (IASB). El și-a câștigat legitimitatea prin unirea eforturilor reprezentanților multor țări și prin apelul la proceduri strict internaționale.

Sistemul contabil al unei țări este, după cât putem să recunoaștem, o construcție socială dependentă de natura societății și de evoluția acesteia. Dincolo de această genă contabilă, sistemul unei țări depinde și de apariția unor fenomene particulare, precum și de schimbările pe care aceasta le dezvoltă cu alte țări. Suntem aproape convingși că marile întreprinderi ale unei țări, marile grupuri și întreprinderile multinaționale sunt atrase de magnetul mondializării și globalizării. Ceea ce este trist însă este faptul că întreprinderile mici și mijlocii au puține șanse să nu fie strivite și ele sub malaxorul acestui uriaș. Este, poate, singura speranță ca, din punct de vedere economic și social, să mai rămână oaze contabile în care să se respire aerul particularităților și culturii naționale.

Desigur că argumentele contra pot fi reținute și în zona aspectelor tehnice. Reluând, de exemplu, aceeași problemă a grupărilor de întreprinderi și politica de prelucrare privind

fondul comercial, putem accepta că abandonarea amortizării sistematice a acestui activ necorporal constituie un progres, pentru că se evită luarea în calcul a unei durate de utilizare ce, prin esență, este subiectivă. Raffournier (2005) afirmă că recursul la o depreciere a fondului comercial (în urma efectuării unui test în conformitate cu IAS 36) este la fel de dificil, dacă nu mai mult, decât determinarea unei durate de utilizare. Am putea să avem semne de îndoială că unele întreprinderi ar utiliza fondul comercial ca un instrument de ajustare a rezultatelor, ele depreciind activul în cauză ori de câte ori acest lucru le convine. În acest sens, amortizarea sistematică ar avea cel puțin un avantaj, și anume acela de a fi practică indiferent de rezultatele cumpărătorului.

5. Standarde bazate pe principii sau standarde bazate pe reguli

Perioada actuală demonstrează că, în cele două mari referențiale internațional recunoscute, apar logici normalizatoare diferite:

- în cazul Europei (implicit al referențialului IAS/IFRS, adoptat de majoritatea țărilor, inclusiv de Marea Britanie) se răspunde la un anumit număr de *principii*; în numele lor, auditorii pot să invite o întreprindere să corecteze evaluările contabile; se afirmă că manipulările activului, care au apărut în scandalul Enron, nu ar fi putut fi acceptate de auditorii din unele țări;
- în cazul Statelor Unite ale Americii, se răspunde la o listă exhaustivă de *reguli*: într-adevăr, US GAAP se constituie într-o lucrare de aproximativ 140.000 de pagini și răspunde la majoritatea problemelor de interpretare, dar un contabil cu simțul contabilității creative va găsi, totuși, o posibilitate să recurgă la cosmetizări.

Efortul de normalizare se concretizează în definirea de postulate, principii și standarde (norme) contabile (Lauzon, 1990). Dacă postulatele și principiile contabile se referă la elemente foarte generale, produse de actul de normalizare pentru o perioadă mare de timp, normele contabile își găsesc aplicarea în cazuri particulare.

Un postulat reprezintă o propoziție a cărei acceptare este cerută pentru a realiza o demonstrație. Postulatele contabile au la bază observațiile făcute asupra: (i) mediului economic, politic, juridic și social; (ii) identificării utilizatorilor de informații financiare și a necesităților informaționale ale acestora; (iii) obiectivelor informării financiare. Observațiile considerate utile pentru o eventuală formulare de principii și norme contabile sunt reținute și catalogate ca postulate contabile.

Principiile contabile sunt elemente conceptuale care ghidează normalizatorii în elaborarea de norme contabile, plecând de la postulatele contabile. Totodată, ele sunt elemente de sprijin pentru producătorii de informații

financiare, în vederea unei corecte recunoașteri în situațiile financiare a tranzacțiilor și altor evenimente, precum și pentru o reprezentare fidelă a poziției financiare, a performanțelor și a evoluției poziției financiare, prin intermediul acestor documente de sinteză. În sfârșit, principiile contabile sunt ghiduri pentru auditori, în activitatea lor de certificare a conturilor. Ele au un grad de generalitate mai mic decât al postulatelor, dar mai mare decât al normelor contabile.

Standardele (normele) contabile sunt reguli precise de recunoaștere, evaluare, clasificare și prezentare a informațiilor contabile.

Rezultă că, în mod curent, normalizarea contabilă constă în definirea de norme și, apoi, în aplicarea acestora. Cum contabilitatea este un instrument de gestiune, scopul normei este de a perfecționa acest instrument.

Necesitățile informaționale ale utilizatorilor sunt foarte diverse. Uneori, ele sunt contradictorii. Preparatorii de conturi, utilizatorii acestora, auditorii și comisiile de valori mobiliare (cei ce controlează calitatea informațiilor contabile) și, la modul general, cei ce sunt considerați specialiști în domeniul contabilității nu sunt totdeauna de acord asupra conținutului standardelor și consecințelor lor economice și financiare. În aceste condiții, normele nu sunt decât punctul de echilibru al tuturor tendințelor exprimate, punct în care avantajele și sacrificiile se vor compensa într-un compromis care este fructul concertării.

Controversa standarde (norme) fundamentate pe principii sau pe bază de reguli este nu numai o confruntare între gândirea contabilă din spațiul european și cea americană, dar chiar și între specialiștii de pe același mal al Atlanticului. Schipper (2003) a remarcat că regulile americane erau adesea bazate pe principii deoarece normalizatorii fac apel la acestea din urmă în vederea formulării de reguli. Nelson (2003) consideră că fiecare standard ar trebui, cu predilecție, să fie, mai mult sau mai puțin, fundamentat pe principii, iar regulile pot să conducă la mărirea preciziei cerințelor normalizatorilor și să reducă astfel imprecizia cu care sunt relevate opțiuni contabile la care fac apel managerii și care, în fapt, cosmetizează conturile.

Au fost aduse reproșuri standardelor contabile, mai ales celor americane, că ele conțin prea multe reguli și nu suficiente principii, de unde o prea mare complexitate a acestor norme și o tentativă a lor de a ajusta operațiile pentru a nu face apel la reguli jenante. Este ideea pe care o promovează Nobes (2005) în articolul său, conform căreia standardele ar putea fi concepute mai bine dacă ele ar fi bazate pe principii, și nu pe reguli. În acest sens, el recurge la șase exemple relevante, prezente în referențialul IAS/IFRS, prin care standardele ar putea fi mai clare, mai simple și mai bine acceptate decât prin conținutul lor actual. Deși autorul britanic adoptă aserțiunile de plecare ale lui Schipper și ale lui Nelson, conform cărora regulile pot contribui la comparații și clarificări mai bune în standarde,

el constată că, uneori, în standardele actuale, principiile sunt fie absente, fie prea sărace. De aici, utilizarea unui principiu mai adecvat ar reduce nevoia de reguli arbitrare și detaliate. Recursul la suprimarea de reguli poate să fie asociat, câteodată, cu o creștere a clarității și comparabilității în conținutul normelor.

6. Continuări privind analiza realizării convergențelor contabile internaționale

Proiectul de convergență IFRS–US GAAP constituie un avans semnificativ al apropierei referențialelor contabile internațional recunoscute și ar putea să faciliteze acceptarea de către Comisia americană a valorilor mobiliare (SEC) de situații financiare întocmite, conform standardelor internaționale de raportare financiară, de societățile europene ce doresc să se coteze pe piața americană, fără a face apel la un tablou de corespondențe cu standardele americane. Acest proiect comportă două faze.

Faza 1, pentru care numai o parte din concluzii a trebuit să intre în vigoare cel mai târziu la scadența europeană din 2005, a acoperit următoarele trei teme:

- divergențele care rezultă din propunerile IASB, în cadrul proiectului „Ameliorările standardelor existente”: aceste divergențe au fost rezolvate, de fiecare dată când a fost posibil, în cursul deliberărilor finale ale organismului internațional, înaintea publicării, la 18 decembrie 2003, a standardelor revizuite definitiv;
- divergențele care rezultă din publicarea standardului american FAS 144, referitor la activele pe termen lung destinate a fi cedate și la activitățile abandonate: această secție a proiectului de convergență a dat naștere la publicarea de către IASB mai întâi a expozeului-sondaj ED 4 apropiat de standardul american; se știe că standardul definitiv IFRS 5 a trebuit să intre în vigoare, pentru scadența europeană din 2005;
- divergențele în materie de provizioane pentru riscuri și cheltuieli (proiect de convergență între standardul IAS 37 „Provizioane, datorii eventuale și active eventuale” și standardul american FAS 146 „Contabilizarea costurilor asociate ieșirii sau abandonurilor de activități”): concluziile referitoare la această temă urmau să intre în vigoare după 2005.

Faza 2, pentru care concluziile ar fi trebuit să intre în vigoare după 2005, o aplicare anticipată putând, totuși, să fie autorizată în unele cazuri. Temele vizate sunt în principal următoarele:

- stocuri (subactivitatea și pierderile din producție);
- politicile contabile, schimbările de estimări și corectările de erori;
- impozitele amânate: aplicarea abordării diferențelor temporare;

- contractele de construcții (complemente practice, în așteptarea definitivării proiectului pe termen lung, referitor la luarea în cont a veniturilor);
- asocierile în participație: definiții și metoda consolidării proporționale;
- cercetare și dezvoltare;
- situații financiare intermediare.

Procesul de convergență între referențialul internațional și cel american a obținut o puternică susținere din partea Comisiei Europene. Conform declarațiilor președintelui IASB, Sir David Tweedie, și ale instanțelor care conduc Comisia de valori mobiliare americană (SEC), sunt vizate pe termen mediu: o asistență tehnică al cărei scop este utilizarea noțiunii de valoare justă; obligația de a întocmi, prezenta și publica o situație a performanței economice (comprehensive income); o adeziune la modelul american referitor la raportarea pe segmente. O aplicare mai amplă a noțiunii de valoare justă pe termen scurt este puțin probabilă. În schimb, pe termen lung se vor găsi la ordinea zilei contabilitatea pensiilor și locațiilor. Președintele organismului internațional a oferit Comitetului de reglementare contabilă (structură a mecanismului de adoptare a standardelor IFRS la nivel european) detaliile privind subiectele care ar trebui să figureze în procesul de convergență. În acest sens, sunt vizate proiecte precum: grupările de întreprinderi (dezvoltarea și revizuirea standardului IFRS 3); distincția datorii/capitaluri proprii; instrumentele financiare; procesul de derecunoaștere; informațiile privind performanța; contabilizarea veniturilor; măsurarea valorii juste.

Dincolo de aceste subiecte, Comisia de valori mobiliare americană a identificat, la rândul ei, teme ale convergenței care vizează: consolidările și entitățile ad-hoc (neacceptarea metodei consolidării proporționale de către Consiliul FASB va genera, probabil, și renunțarea la această opțiune din partea IASB); locațiile; imobilizările necorporale.

În sfârșit, consiliile celor două organisme examinează atât problema costului împrumuturilor (IAS 23), cât și a cheltuielilor de cercetare și dezvoltare (IAS 38), puncte asupra cărora standardele celor două referențiale diferă sensibil. Pentru moment, este prea devreme în a prevedea care este sensul spre care se îndreaptă convergența pentru cele două probleme.

La 27 februarie 2006, FASB și IASB au actualizat memorandumul referitor la convergența între standardele lor până în 2008. Nu poate fi neglijată nici armonizarea cadrelor conceptuale elaborate de FASB și IASB. Proiectul lansat de cele două organisme nu vizează regândirea ansamblului cadrului conceptual ci, mai degrabă, anumite puncte care solicită integrarea noțiunilor apărute în conținutul standardelor. Cu titlu de exemplu figurează noțiunea de valoare justă, care nu este prezentă în cadrele actuale.

7. Convergențe internaționale și contabilitatea din România

Ne ferim de fiecare dată să folosim formula „contabilitatea românească”. Nu o putem face pentru că afirmăm, dacă este necesar putem să susținem afirmația, că *aproape totdeauna sistemul contabil practicat în țara noastră, indiferent că a fost consecința unei fracturi istorice sau nu, a fost și este un produs de import*. Două condiții ne lipsesc pentru a avea satisfacția dată de existența unui produs contabil indigen. Una este realizabilă pe termen lung: formarea și dezvoltarea unei școli românești de contabilitate. Cealaltă, pe termen mediu: înființarea, organizarea și găsirea soluțiilor optime de funcționalitate a unui organism independent de normalizare. Nu este locul de a analiza aici modalitățile de îndeplinire a celor două obiective.

Drumul internaționalizării și europenizării contabilității din România trece și prin asimilarea produselor convergenței între cele două referențiale contabile de nivel mondial. Aproximativ 1.500 de întreprinderi românești au început, odată cu asimilarea reglementărilor regăsite în Ordinul Ministrului Finanțelor Publice (OMFP) nr. 94, din februarie 2001, aventura cunoașterii și aplicării standardelor contabile internaționale (IAS). Reglementările unui nou ordin (OMFP nr. 1752), aplicabil în țara noastră începând cu 1 ianuarie 2006, se cer a fi conforme cu directivele contabile europene. Regulile prezente în acest din urmă ordin sunt parțial inspirate din „litera” unor standarde contabile

internaționale. În acest an, sistemul bancar românesc trăiește febra formării specialiștilor contabili și aplicării unui sistem bazat pe standardele IFRS. Societățile cotate pe piața financiară, companiile de asigurări și alți agenți vor îndeplini, începând cu anul viitor, misiunea implementării acestui sistem internațional. O atare misiune este și expresia influenței suportate de economia românească, în confruntare cu fenomenele de globalizare. Trecerea la sistemul bazat pe standarde IFRS cere ca economiștii contabili, experții și auditorii financiari, profesorii și studenții să asimileze lecțiile convergenței între referențialul internațional și cel american. Este, probabil, procesul cel mai complex căruia specialiștii trebuie să îi facă față, de la declanșarea reformelor contabile, după 1990. Componentele arhitecturii cadrului contabil internațional, inclusiv proiectul de reformă a acestui cadru, standard după standard, principiu după principiu, regulă după regulă, politici contabile de recunoaștere, măsurare și publicare a conturilor, toate acestea susținute de studii de caz relevante, vor constitui materia incandescentă a unei revoluții financiare ce ne așteaptă în anii care urmează.

Cu timpul este posibil să concepem în țara noastră și un sistem contabil național. Dacă ar fi așa, el ar fi supus actului de montare a unui cadru, pentru realizarea convergenței standardelor naționale cu cele internaționale. Evenimente la care vor fi martori și actori cei ce înțeleg că serviciile contabile vor fi din ce în ce mai complexe, că fenomenele de concurență vor cerne valorile și că vor rămâne în jocul social al contabilității numai cei ce vor absolvi acest examen de înalt profesionalism.

Notă

- ⁽¹⁾ Fondul comercial se alocă de la data achiziției unității generatoare de trezorerie care beneficiază de sinergiile dezvoltate în cadrul operației de grupare.

Bibliografie

- Lauzon, L.P. (1990). *Fondements conceptuels de la comptabilité financière, Exposé critique*, Gaëtan Morin Éditeur
- Malciu, L., Feleagă, N. (2004). *Reglementare și practici de consolidare a conturilor. Din orele astrale ale Europei contabile*, Editura CECCAR, București: pp. 167-176
- Nelson, M.W., „Behavioural evidence of the effects of principles – and rules – based standards”, *Accounting Horizons*, 2003, nr. 17 (1), pp. 91-104
- Nobes, Ch., „Des standards fondés sur des règles ou sur des principes”, *Revue française de comptabilité*, nr. 380, septembrie 2005,
- traducerea în franceză a originalului din revista americană *Accounting Horizons*, din martie 2005
- Raffournier, B. (2005). *Les normes comptables internationales*, 2e édition, Economica, Paris, pp. 476-477
- Schipper, K. (2003). *Principles – based accounting standards*, *Accounting Horizons*, nr. 17(1), pp. 61-72
- IASC: vers la convergence des normes comptables nationales? Allemagne, Australie, Etats-Unis, France, Pologne, Royaume-Uni, Tunisie, Ukraine, Collection Mazars&Guérard, 1997.